

Людмила Юрїївна КРИМЧАК,
кандидат педагогічних наук, доцент,
завідувач кафедри соціальної роботи,
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара
E-mail: l.krymchak308@ukr.net
ORCID: 0009-0006-9624-2953

ПРОФІЛАКТИКА ПРОФЕСІЙНОГО ВИГОРАННЯ ФАХІВЦІВ У ПРАКТИЦІ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З ПОРАНЕНИМИ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯМИ

У сучасних умовах військового конфлікту соціальна робота з військовослужбовцями, в якій фахівці стикаються з унікальними емоціями та психологічними викликами, набуває дедалі більшої актуальності. В поданих матеріалах запропоновано та обґрунтовано інноваційний навчальний курс «Профілактика професійного вигорання фахівців соціальної роботи, які працюють з пораненими військовослужбовцями» для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, що навчаються за спеціальністю 231 «Соціальна робота». Зокрема, детально описано зміст і тематику занять, які розкривають актуальні та практико-орієнтовані аспекти профілактики синдрому професійного вигорання: зниження продуктивності через втрату мотивації до роботи та втрату інтересів до своїх обов'язків; погіршення якості роботи у зв'язку з неухважним ставленням до власного психфізичного здоров'я; конфліктність та неетичне ставлення до клієнтів.

Мета – акцентувати увагу на необхідності формування у майбутніх фахівців із соціальної роботи – здобувачів закладів вищої освіти комплексу спеціальних компетентностей для запобігання синдрому професійного вигорання шляхом: розвитку свідомого ставлення до специфіки психологічного стану поранених військовослужбовців; здатності реально оцінювати соціально-психологічні проблеми, потреби, особливості та ресурси як власні, так і клієнтів; застосування індивідуальних методів профілактики професійного вигорання (самопіклування, саморегуляції, релаксації) й відповідального ставлення до допомоги й підтримки з боку колег та експертів.

Розробка інноваційного практико-орієнтованого навчального курсу, який в умовах закладу вищої освіти сприятиме формуванню знань щодо симптомів (психофізичних, емоційних, поведінкових, інтелектуальних, соціально-психологічних) професійного вигорання, які стосуються практики соціальної роботи з пораненими військовослужбовцями, допоможе розібратися в наслідках професійного вигорання (плинність кадрів, низька мотивація до праці, зниження ефективності праці, конфліктність відносин, негативний психологічний клімат), сформує вміння керувати власними емоціями, встановлювати та захищати особисті й професійні межі. Навчальний курс стимулюватиме розробку більш ефективних стратегій профілактики у соціальній сфері.

Встановлено, що синдром професійного вигорання фахівців у практиці соціальної роботи з пораненими військовослужбовцями носить складний та багатограний характер. Тому запропонований інноваційний навчальний курс «Профілактика професійного вигорання фахівців соціальної роботи, які працюють з пораненими військовослужбовцями» може стати гарантом на шляху забезпечення якісної соціальної роботи із зазначеною категорією клієнтів, зокрема, розкриє роль власного здоров'я фахівців у цьому процесі та допоможе здобувачам протистояти хронічній втомі, деперсоналізації й редукції професійних досягнень.

Ключові слова: профілактика, професійне вигорання, фахівець із соціальної роботи, поранений військовослужбовець.

Liudmyla Yuriivna KRYMCHAK,
Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Head of the Department of Social Work,
Dnipro National University named after Oles Honchar
E-mail: l.krymchak308@ukr.net
ORCID: 0009-0006-9624-2953

PREVENTION OF PROFESSIONAL BURNOUT OF SPECIALISTS IN THE PRACTICE OF SOCIAL WORK WITH WOUNDED MILITARY SERVANTS

In the modern conditions of military conflict social work with military personnel, in which specialists face unique emotions and psychological challenges, is becoming more and more relevant. In the submitted materials, the innovative educational course "Prevention of professional burnout of social work specialists who work with wounded servicemen" is proposed and substantiated for applicants of the first (bachelor's) level of higher education studying in the specialty 231

"Social work". In particular, the content and topics of classes are described in detail, which reveal actual and practice-oriented aspects of the prevention of professional burnout syndrome: decreased productivity due to loss of motivation to work and loss of interest in one's duties; deterioration of the quality of work due to inattentiveness to one's own psychophysical health; conflict and unethical attitude towards customers.

The goal is to emphasize the need to develop a set of special competencies in future social work graduates of institutions of higher education to prevent the syndrome of professional burnout by: developing a conscious attitude to the specifics of the psychological state of wounded servicemen; ability to realistically assess socio-psychological problems, needs, features and resources of both own and clients; application of individual methods of prevention of professional burnout (self-care, self-regulation, relaxation) and a responsible attitude to help and support from colleagues and experts.

The development of an innovative practice-oriented training course, which in the conditions of a higher education institution will contribute to the formation of knowledge about the symptoms (psychophysical, emotional, behavioral, intellectual, social-psychological) of professional burnout, which relate to the practice of social work with wounded servicemen, will help to understand the consequences of professional burnout (staff turnover; low motivation to work, reduced work efficiency, conflictual relationships, negative psychological climate), will form the ability to manage one's own emotions, establish and protect personal and professional boundaries. The training course will stimulate the development of more effective prevention strategies in the social sphere.

It has been established that the syndrome of professional burnout of specialists in the practice of social work with wounded servicemen has a complex and multifaceted nature. Therefore, the proposed innovative training course "Prevention of professional burnout of social work specialists who work with wounded servicemen" can become a guarantor on the way to ensuring high-quality social work with the specified category of clients, in particular, it will reveal the role of the specialists' own health in this process and help applicants to resist chronic fatigue, depersonalization and reduction of professional achievements.

Key words: prevention, professional burnout, social work specialist, wounded serviceman.

Вступ. Внаслідок військових дій в Україні значно зростає кількість поранених військовослужбовців, які потребують уваги соціальних служб. Це не тільки збільшило рівень навантаження на фахівців із соціальної роботи, а сприяло виникненню такої проблеми, як професійне вигорання. Емоційна нестійкість, швидка втомлюваність, нерозуміння психофізичного стану поранених військовослужбовців призводить до проблем зі здоров'ям самих фахівців, зниження якості соціальної роботи, збільшення плинності кадрів у соціальних службах та установах.

Зрозуміло, що запобігти зазначеному може профілактика професійного вигорання – комплекс заходів, який дозволить створити умови для ефективного виконання професійних обов'язків, вчасно отримувати фахову підтримку, застосовувати необхідні ресурси для саморозвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій з питань профілактики професійного вигорання фахівців із соціальної роботи виявив, що це питання викликає зацікавленість з боку науковців.

Так, попередження та подолання професійного вигорання соціальних працівників було предметом уваги О. Главацької [3], Г. Рідкодубської [9] та ін. Л. Яценко та Н. Перхайло [11] досліджували гендерні особливості професійного вигорання фахівців із соціальної роботи, що пов'язані з різними стратегіями професійної поведінки у складних умовах стресу. Професійне вигорання фахівців із соціальної роботи в умовах воєнного стану розглядала О. Бутиліна [2], яка у своєму дослідженні акцентувала увагу на синдромі професійного вигорання та методах і програмах його профілактики. Питанням соціальної роботи з пораненими військовослужбовцями у військовому госпіталі приділяли свою увагу О. Блінов, І. Тімкін [1], які розглядали стан соціальної роботи у військовому госпіталі та її особливості з вирішення особистих питань військовослужбовців. Крім того, наукові розвідки деяких дослідників свідчать про необхідність підготовки майбутніх фахівців до здійснення соціальної роботи з пораненими військовослужбовцями.

Незважаючи на те, що низка наукових досліджень різнобічно характеризують професійне вигорання в практиці соціальної роботи, проблема його профілактики стосовно фахівців, які проводять соціальну роботу з пораненими військовослужбовцями, не була предметом окремого дослідження, що підтверджується низкою невирішених питань та суперечностей. Так:

- від фахівців із соціальної роботи очікується здатність до довготривалої роботи у стресових умовах, емоційна стійкість та вміння протистояти в конфліктних ситуаціях. Проте наявна система підтримки та профілактики професійного вигорання для тих, хто забезпечує якісну соціальну роботу пораненим військовослужбовцям, не відповідає сучасним вимогам;

- є велика потреба в розвитку та вдосконаленні системи профілактики професійного вигорання фахівців із соціальної роботи, але ресурси, які виділяються державою на формування цієї системи, є недостатніми;

– завчасне запобігання професійному вигоранню майбутніх фахівців із соціальної роботи має починатися із закладів вищої освіти, але в процесі їх підготовки простежується недолік навчальних курсів та методичного забезпечення.

Зазначені вище суперечності зумовили формулювання проблеми дослідження, а саме: як запобігти професійному вигоранню фахівців, які ведуть соціальну роботу з пораненими військовослужбовцями.

Мета статті – акцентувати увагу на необхідності формування у майбутніх фахівців із соціальної роботи – здобувачів ЗВО комплексу компетентностей для запобігання професійному вигоранню і запропонувати навчальний курс «Профілактика професійного вигорання фахівців соціальної роботи, які працюють з пораненими військовослужбовцями». Досягнення зазначеної мети зумовлює постановку таких завдань: конкретизувати сутність профілактики професійного вигорання; визначити особливості цього процесу в практиці фахівців, що ведуть соціальну роботу з пораненими військовослужбовцями; для формування необхідних компетентностей запропонувати навчальний курс «Профілактика професійного вигорання фахівців у практиці соціальної роботи з пораненими військовослужбовцями».

Виклад основного матеріалу. Розкриваючи сутність поняття профілактики професійного вигорання, зупинимося на його визначенні в контексті нашого дослідження.

Слід зазначити, що у науковому світі не існує універсального визначення поняття «професійне вигорання». Дослідники, які вивчають цей феномен, по-різному його тлумачать:

- синдром хронічної втоми (А. Пінес та Е. Аронсон);
- емоційне виснаження та деперсоналізація (погіршення ставлення до себе чи інших) [4];
- емоційне виснаження, деперсоналізація (цинізм) та редукція професійних досягнень (Х. Маслач та С. Джексон);
- динамічний процес, який розвивається у часі, має певні фази свого розвитку та складається з низки симптомів (психофізичних, емоційних, поведінкових, інтелектуальних, соціально-психологічних) [2];
- симптомокомплекс стосовно сталих і взаємопов'язаних когнітивних, емоційних та поведінкових проявів особистості [8, с. 4];
- стан психологічного та фізичного виснаження фахівців зумовлений змістом професійної діяльності та її напруженістю, нерегламентованим робочим часом, чисельністю і складністю категорій клієнтів [11, с. 28] тощо.

Виходячи з вищевикладеного, доцільно припустити, що професійне вигорання фахівців у процесі соціальної роботи з пораненими військовослужбовцями можна розглядати як синдром, який виникає внаслідок хронічного стресу, пов'язаного з професійною діяльністю, що може спричинити професійну кризу. Відповідно, під профілактикою цього синдрому маємо розуміти систему заходів, які спрямовані на попередження психофізичного виснаження фахівця, збереження у нього позитивних когнітивно-емоційних та поведінкових проявів.

З огляду на те, що в основі соціальної роботи з пораненими військовослужбовцями лежить індивідуальний підхід, зорієнтованість на результат та міждисциплінарна співпраця, сутність профілактики професійного вигорання фахівців полягає в збереженні їх психофізичного здоров'я та працездатності для забезпечення високої якості виконання професійних обов'язків.

У контексті нашого дослідження важливо розуміти, що особливості синдрому професійного вигорання фахівців у практиці соціальної роботи з пораненими військовослужбовцями пов'язані з:

- високим рівнем емоційного навантаження, адже робота із зазначеною категорією клієнтів передбачає постійний контакт з людьми, які пережили травматичний досвід, відчувають біль, фізичні та психологічні страждання [10];
- ризиком вторинної травматизації, тому що фахівці із соціальної роботи, які контактують з травмованими людьми, самі ризикують отримати емоційну травму, що може спровокувати розвиток посттравматичного стресового розладу, тривоги, депресії [4];
- сформованістю спеціальних знань та навичок (про психологічні травми, методи їх лікування та реабілітації), особистісних якостей (емпатія, альтруїзм, емоційна врівноваженість, комунікабельність) [3];

– співпрацею з членами мультидисциплінарної команди (психологами, психіатрами, медичними працівниками, юристами) [11];

– свідомим ставленням до власного здоров'я та високим рівнем самопіклування (здорове харчування, фізична активність, відпочинок, отримання психологічної допомоги тощо).

З огляду на ці особливості процес профілактики синдрому професійного вигорання фахівців із соціальної роботи, які працюють з пораненими військовослужбовцями, повинен складатися з комплексу заходів, що мають впроваджуватися на індивідуальному, організаційному та державному рівнях (див. табл. 1).

Таблиця 1

Комплексна профілактика професійного вигорання фахівців із соціальної роботи, які працюють з пораненими військовослужбовцями

№ з/п	Рівні	Заходи
1	Індивідуальний	– навчання методів саморегуляції, самоконтролю та управління стресом; – розвиток навичок роботи з емоційно складними клієнтами; – надання можливостей для відпочинку та відновлення сил; – психологічна підтримка та допомога фахівцям, які відчують вигорання
2	Організаційний	– створення сприятливого психологічного клімату в колективі; – забезпечення можливостей для професійного розвитку та самовдосконалення; – надання необхідних ресурсів для роботи; – проведення регулярних супервізій та психологічних тренінгів; – розробка та реалізація програм психологічної допомоги та підтримки фахівців із соціальної роботи
3	Державний	– розроблення та реалізація державних програм профілактики професійного вигорання; – забезпечення фінансування заходів з профілактики професійного вигорання; – підготовка фахівців з профілактики професійного вигорання; – проведення інформаційно-просвітницької роботи з питань професійного вигорання.

З вищевикладеного випливає, що профілактика професійного вигорання в практиці соціальної роботи з пораненими військовослужбовцями потребує системного підходу та спільних зусиль з боку самих фахівців, роботодавців, держави та суспільства.

Зрозуміло, що питання підготовки фахівців із соціальної роботи, здатних успішно працювати з пораненими військовослужбовцями, стає актуальним і для закладів вищої освіти.

Аналіз наукової літератури, професійного стандарту «Фахівець із соціальної роботи» [7] та нормативно-правових актів [5; 6], які регулюють професійну діяльність таких фахівців у напрямі роботи з пораненими військовослужбовцями, дає нам підстави для розробки змісту навчального курсу «Профілактика професійного вигорання фахівців у практиці соціальної роботи з пораненими військовослужбовцями» для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 231 «Соціальна робота». Метою курсу є сформованість у здобувачів вищої освіти здатності попереджувати синдром професійного вигорання у соціальній роботі з пораненими військовослужбовцями.

У табл. 2 визначено зміст тем запропонованого навчального курсу.

Таблиця 2

Тематика занять з курсу «Профілактика професійного вигорання фахівців у практиці соціальної роботи з пораненими військовослужбовцями»

№ з/п	Номер і назва теми	Кількість годин	
		лекції	практичні заняття
Розділ 1. Теоретичні основи професійного вигорання			
1.	Тема 1.1. Поняття та сутність професійного вигорання.	2	4
2.	Тема 1.2. Фактори ризику та захисні механізми професійного вигорання.	4	4
3.	Тема 1.3. Ознаки та наслідки професійного вигорання.	4	4

Розділ 2. Особливості професійного вигорання фахівців із соціальної роботи			
4.	Тема 2.1. Специфіка діяльності фахівців із соціальної роботи, які працюють з пораненими військовослужбовцями.	4	4
5.	Тема 2.2. Соціально-психологічні особливості поранених військовослужбовців.	4	4
6.	Тема 2.3. Вплив соціальної роботи з пораненими військовослужбовцями на емоційний стан фахівців.	4	4
7.	Тема 2.4. Ризики вторинної травматизації фахівців із соціальної роботи.	4	4
Розділ 3. Методи та заходи профілактики професійного вигорання			
8.	Тема 3.1. Сутність та значення індивідуальних методів у профілактиці професійного вигорання.	4	4
9.	Тема 3.2. Роль та місце організаційних методів у профілактиці професійного вигорання.	4	4
10.	Тема 3.3. Державні програми профілактики професійного вигорання в практиці соціальної роботи.	4	4
Розділ 4. Допомога та підтримка фахівців із соціальної роботи, які відчують вигорання			
11.	Тема 4.1. Ознаки та самоідентифікація вигорання.	2	2
12.	Тема 4.2. Допомога психолога в контексті попередження професійного вигорання фахівців із соціальної роботи.	2	2
13.	Тема 4.3. Групи підтримки як інструмент попередження професійного вигорання серед фахівців із соціальної роботи.	2	2
Всього:		44	46

Зміст першого розділу «Теоретичні основи професійного вигорання» дасть можливість здобувачам не тільки усвідомити сутність професійного вигорання, його складники (емоційне виснаження, деперсоналізація та редукція професійних досягнень), а і зрозуміти значення його моделей (однофакторна модель А. Пінес та Е. Аронсон; двофакторна модель Д. Дирендонка, Х. Сиксма, В. Шауфелі; трифакторна модель Х. Маслач, С. Джексон; чотирифакторна модель; процесуальна модель) [8, с. 42–44]; створить умови для формування знань щодо симптомів (психофізичних, емоційних, поведінкових, інтелектуальних, соціально-психологічних) професійного вигорання, які стосуються практики соціальної роботи з пораненими військовослужбовцями; допоможе розібратися в наслідках професійного вигорання (плинність кадрів, низька мотивація до праці, зниження ефективності праці, конфліктність відносин та негативний психологічний клімат тощо) та в психофізіологічних і соціально-психологічних ознаках цього процесу для фахівців із соціальної роботи.

Другий розділ «Особливості професійного вигорання фахівців із соціальної роботи» спрямовано на формування у майбутніх фахівців свідомого ставлення до специфіки психологічного стану поранених військовослужбовців, тобто до переживання ними травматичного досвіду бойових дій, прояву посттравматичного стресового розладу тощо. Зміст модулю допоможе усвідомити соціально-психологічні особливості поранених військовослужбовців, серед яких: життя з відчуттям фізичного болю, почуття провини, сорому, гніву, втрата працездатності та зміни у соціальному статусі, які впливають на емоційний стан та поведінку пораненого, сприяють виникненню дискомфорту та стають для особистості перепорою на шляху до адаптації та інтеграції в мирне життя. Крім того, здобувачі вищої освіти зрозуміють, що професійне вигорання не має юридичного захисту. Парадокс полягає в тому, що, незважаючи на великий ризик виникнення цього синдрому, фахівці із соціальної роботи несуть повну відповідальність за свої вчинки як перед клієнтом, так і організацією, в якій працюють.

Зміст третього розділу «Методи профілактики професійного вигорання» сприятиме розумінню сутності та змісту індивідуальних методів профілактики професійного вигорання, серед яких:

– самопіклування (здоровий сон, збалансоване харчування, регулярні фізичні вправи, відпочинок та хобі тощо);

– саморегуляції (техніки тайм-менеджменту, навички планування та розподілу часу, постановки цілі та делегування повноважень);

– релаксації (глибоке дихання, м'язова релаксація, візуалізація, арт-терапія, музикотерапія).

Важливо, що пояснення ролі та місця сприятливого психологічного клімату в професійному колективі, необхідності оптимізації робочого навантаження та заохочення до саморозвитку особистості допоможе здобувачам сформуванню знання стосовно профілактики професійного вигорання фахівців у практиці соціальної роботи на організаційному рівні. Позитивним з цих позицій стане їх ознайомлення з державними програмами професійного вигорання та законодавством про працю, що дасть можливість усвідомити, як відбувається процес фінансування зазначених програм, яку роль у цьому процесі відіграє впровадження стандартів роботи з персоналом та інформаційно-просвітницька робота.

Четвертий розділ допоможе сформуванню відповідальне ставлення до допомоги та підтримки у випадку професійного вигорання, розкриє специфіку та особливості цієї роботи, сприятиме розвитку вміння у майбутніх фахівців із соціальної роботи розпізнавати ознаки та симптоми цього синдрому як у себе, так і у колег. Під час оволодіння темою «Групи підтримки для фахівців із соціальної роботи» здобувачі матимуть можливість сформувати вміння організувати зустрічі груп допомоги та підтримки, враховуючи їх структуру (вступ, обмін досвідом, вправи та методи, обговорення, завершення), методи роботи (розповіді, обговорення, рольові ігри, вправи на побудову команди та ін.) та результати (знизити рівень стресу та тривоги, покращити комунікативні навички, зміцнити почуття підтримки з боку колег, збільшити свою стійкість до вигорання).

Важливо зазначити, що навчальний курс «Профілактика професійного вигорання фахівців у практиці соціальної роботи з пораненими військовослужбовцями» є лише частиною підготовки фахівця із соціальної роботи. Для ефективної роботи з пораненими військовослужбовцями майбутні фахівці мають володіти не тільки знаннями інших спеціальних дисциплін, а і мати досвід практичної роботи.

Висновки і пропозиції. Таким чином, профілактика професійного вигорання фахівців відіграє ключову роль у практиці соціальної роботи з пораненими військовослужбовцями, надаючи системну та комплексну підтримку й допомогу в попередженні емоційного виснаження, зниженні здатності до ідентифікації альтернативи під час вирішення складних життєвих ситуацій та втраті енергетичного запасу. Запропонований навчальний курс «Профілактика професійного вигорання фахівців у практиці соціальної роботи з пораненими військовослужбовцями» може бути одним з елементів комплексної системи підтримки та допомоги у професійному вигоранні для формування висококваліфікованого фахівця із соціальної роботи, здатного перетворювати набуті теоретичні знання в практичну площину соціальної роботи з пораненими військовослужбовцями. Наведена нами інформація свідчить про необхідність подальшого вивчення процесу профілактики професійного вигорання фахівців із соціальної роботи з використанням онлайн-платформ та соціальних мереж для надання доступної та зручної підтримки та допомоги тим з них, хто працює у віддалених населених пунктах.

Література:

1. Блінов О.А. Соціальна робота з пораненими військовослужбовцями в військовому госпіталі / О.А. Блінов, І.Ф. Тімкін. Соціальна та освітня інклюзія: історія, сучасність, перспективи розвитку : монографія / за наук. ред. С.П. Миронової, Л.Б. Платаш. Чернівецький національний університет. Чернівці : Технодрук, 2021. Ч. 1. С. 266–279.

2. Бутиліна О.В. Професійне вигорання фахівців із соціальної роботи в умовах воєнного стану / О.В. Батуліна, К.Є. Бугай. *SOCIOPROSTIR* : міждисциплінарний електронний збірник наукових праць з соціології та соціальної роботи. 2022. № 12. С. 24–32. <https://doi.org/10.26565/2218-2470-2022-12-03/>

3. Главацька О.Л. Попередження та подолання професійного вигорання соціальних працівників. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Педагогіка. Соціальна робота.* 2019. Вип. 2 (45). С. 41–45.

4. Євдокимова І.А. Професійні та кадрові ризики в соціальній роботі / І.А. Євдокимов, О.В. Бутиліна. *Науково-теоретичний альманах «Грані».* 2019. Т. 22, № 2. С. 23–31. <https://doi.org/10.15421/171918>.

5. Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей : Закон України, прийнятий 20 січня 1991 року № 2012-XII / Верховна Рада України. 1992. № 15. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2011-12#Text>.

6. Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту: Закон України, прийнятий 22 жовтня 1993 року № 3552-XII / Верховна Рада України. 1993. № 45. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3551-12#Text>.

7. Про затвердження професійного стандарту «Фахівець із соціальної роботи»: Наказ Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України від 20 червня 2020 року № 1179. *LIGA 360*. URL: <https://register.nqa.gov.ua/uploads/0/88-1179.pdf>.

8. Пахомов І.В. Профілактика професійного та емоційного вигорання педагогічних працівників закладів професійної (професійно-технічної) освіти: навчальний посібник. Біла Церква: БІНПО ДЗВО «УМО» НАПН України, 2024. 114 с.

9. Рідкодубська Г.А. Професійне вигорання соціальних працівників. *Вісник Запорізького національного університету. Педагогічні науки*. 2020. № 1 (34). С. 266–271.

10. Сайт журналу «АрміяІnfom». URL: <https://www.armyfm.com.ua/UA/U-ZBROJNIIH-SILAH-STVORENO-SISTEMU-SOCIALNOGO-SUPROVODU-VIJSKOVIIH-TA-IH-SIMEJ/>.

11. Яценко Л.В. Гендерні особливості професійного вигорання фахівців із соціальної роботи / Л.В. Яценко, Н.А. Перхайло. *Габітус*. 2021. Вип. 25. С. 27–31.

References:

1. Blinov, O.A., & Timkin, I.F. (2021). Sotsialna robota z poranenyimi viiskovosluzhbovtsiamy v viiskovomu hospitali [Social work with wounded servicemen in a military hospital]. *Sotsialna ta osvitiia inkluziia: istoriia, suchasnist, perspektyvy rozvytku – Social and educational inclusion: history, modernity, development prospects*. Vols. 1, pp. 266–279. Chernivtsi: Tekhnodruk [in Ukrainian].

2. Butylina, O., & Buhai, K. (2022). Profesiine vyhorannia fakhivtsiv iz sotsialnoi roboty v umovakh voiennoho stanu [Professional burnout of social work experts under the conditions of the marital law]. *SOCIOPROSTIR: mizhdystsyplinarnyi elektronnyi zbirnyk naukovykh prats z sotsiologii ta sotsialnoi roboty – SOCIOPROSTIR: the interdisciplinary online collection of scientific works on sociology and social work*, 12, 24–32. <https://doi.org/10.26565/2218-2470-2022-12-03> [in Ukrainian].

3. Hlavatska, O. (2019). Poperedzhennia ta podolannia profesiinoho vyhorannia sotsialnykh pratsivnykiv [Prevention and overcoming of professional burnout of social workers]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Serii: Pedagogika. Sotsialna robota – Scientific Bulletin of the Uzhhorod National University. Series: Pedagogy. Social work*, 2 (45), 41–45 [in Ukrainian].

4. Yevdokymova, I.A., & Butylina, O.W. (2019). Profesiini ta kadrovi ryzyky v sotsialnii roboti [Professional and personnel risks in social work]. *Naukovo-teoretychnyi almanakh «Hrani» – Scientific-theoretical almanac «Edges»*, 22 (2), 23–31. <https://doi.org/10.15421/171918> [in Ukrainian].

5. Pro sotsialnyi i pravovyi zakhyst viiskovosluzhbovtziv ta chleniv yikh simei: Zakon Ukrainy vid 20 sichnia 1991 roku № 2012-XII [Law of Ukraine “On Social and Legal Protection of Servicemen and Members of Their Families”: adopted on January 20, 1991, 2012-XII] (1992, Sichen 20). Verkhovna Rada Ukrainy – Verkhovna Rada of Ukraine. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2011-12#Text> [in Ukrainian].

6. Pro status veteraniv viiny, harantii yikh sotsialnoho zakhystu: Zakon Ukrainy vad 22 zhovtnia 1993 roku № 3552-XII [Law of Ukraine “On the status of war veterans, guarantees of their social protection”: adopted on October 22, 1993, № 3552-XII] (1993, October 22). Verkhovna Rada Ukrainy – Verkhovna Rada of Ukraine. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3551-12#Text>.

7. Nakaz Ministerstva rozvytku ekonomiky, torhivli ta silskoho hospodarstva Ukrainy “Pro zatverdzhennia profesiinoho standartu «Fakhivets iz sotsialnoi roboty»”: pryiniaty 20 cherv. 2020 roku № 1179 [Order of the Ministry of Economic Development, Trade and Agriculture of Ukraine “On the approval of the professional standard «Specialist in social work»”: adopted on June 20 2020 № 1179] (2020, June 20). *LIGA 360 – LIGA 360*. Retrieved from: <https://register.nqa.gov.ua/uploads/0/88-1179.pdf> [in Ukrainian].

8. Pakhomov, I.V. (2024). Profilaktyka profesiinoho ta emotsiinoho vyhorannia pedahohichnykh pratsivnykiv zakladiv profesiinoyi (profesiino-tekhnicnoyi) osvity: navchalniyy posibnyk [Prevention of professional and emotional burnout of teaching staff of professional (vocational and technical) education institutions: training manual]. Bila Tserkva: BINPO DZVO «УМО» National Academy of Sciences of Ukraine [in Ukrainian].

9. Ridkodubska, H.A. (2020). Profesiine vyhorannia sotsialnykh pratsivnykiv [Professional burning of social works]. *Visnyk Zaporizkoho natsionalnoho universytetu. Pedagogichni nauky – Bulletin of Zaporizhzhya National University. Pedagogical sciences*, 1 (34), 266–271 [in Ukrainian].

10. Sait zhurnalu «ArmyInfom» [Site of journal «ArmyInfom»]. <http://www.armyfm.com.ua/UA/U-ZBROJNIIH-SILAH-STVORENO-SISTEMU-SOCIALNOGO-SUPROVODU-VIJSKOVIIH-TA-IH-SIMEJ/> [in Ukrainian].

11. Yatsenko, L.V., & Perkhailo, N.A. (2021). Henderni osoblyvosti profesiinoho vyhoriannia fakhivtsiv iz sotsialnoi roboty [Gender specifics of professional burnout of social work specialists]. *Habitus – Habitus*, 25, 27–31. <https://doi.org/10.32843/2663-5208.2021.25.4> [in Ukrainian].